

پیشگفتار

۱. از تکوین حقوق تجارت بین‌الملل کمتر از نیم قرن می‌گذرد. اگر گفته شود طی سالهای اخیر هیچ رشته از رشته‌های حقوق، تحول و توسعه حقوق تجارت بین‌الملل را نداشته است، سخن گزافی نخواهد بود. این تحول و توسعه، معلول پیشرفتهای سریع، چشمگیر و بی سابقه علوم و فنون، تکنولوژی و بویژه ارتباطات بین‌المللی است که ساختار سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و حتی حقوقی بسیاری از کشورها را دستخوش دگرگونیهای بنیادی کرده است.^۱

۲. تدریس این رشته از علم حقوق از سال ۱۳۵۰ در ردیف دروس اختیاری دوره لیسانس دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران قرار گرفت، ولی به دلیل اختیاری بودن درس از یک سو و تازگی موضوعات آن از سوی دیگر، در آن زمان استقبال چندانی از آن به عمل نیامد. اما با آغاز انقلاب اسلامی در ایران و اوج گیری انبوه دعاوی مطرح شده از سوی دولت ایران و اتباع ایرانی علیه اشخاص خارجی و همچنین دعاوی اقامه شده از سوی اشخاص خارجی علیه دولت ایران و اتباع ایرانی، وضع یکباره دگرگون شد.^۲

۳. انقلاب، وضعیت کشورمان را در مدت زمان کوتاهی در ابعاد مختلف، دستخوش تحولات اساسی کرد. به همراه سرنگونی رژیم و تغییر بنیادی نهادهای سیاسی-اقتصادی، اوضاع و احوال و ساختار حقوقی کشور نیز دگرگون شد. ایران، این جزیره ثبات منطقه و کشوری امن برای سرمایه‌گذاران و اجرای پروژه‌های عظیم صنعتی-

---

1. David, René; *Le droit du commerce international, Réflexions d'un comparatiste sur le droit international privé, Economica Coll.*; Paris: Etudes Juridiques Comparatives, 1987, p. 1.

۲. ابتکار و شایستگی اولین تألیف در این رشته، قبل از انقلاب اسلامی، به دوست و استاد گرامی جناب آقای دکتر مرتضی نصیری می‌رسد. رجوع شود به دکتر مرتضی نصیری، حقوق تجارت بین‌المللی، چاپ پیکان، سال ۱۳۵۲. پس از انقلاب، از سال ۱۳۶۳، مجله دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی، در طرح و آشنایی موضوعات این رشته نقش قابل تقدیری ایفا می‌کند. در این پیشگفتار، از این مجله، با کلمات اختصاری مجله حقوقی یاد می‌شود.

تجاری، با انقلاب و هشت سال جنگ تحمیلی، ناخواسته، به کشوری منزوی تبدیل گشت و به محاصره اقتصادی درآمد. اکثر قریب به اتفاق قراردادهای و پیمانهای تجاری داخلی و بین‌المللی، لغو، فسخ، باطل یا متوقف اعلام گردید، یا حداقل در اعتبار آنها تردید شد. سیل عظیم دعاوی به جریان افتاد. کشوری که تا قبل از انقلاب به کشوری صلح‌جو و حافظ امنیت منطقه شهرت یافته بود، به یکباره و بغلط، کشوری جنگ‌جو، تروریست و سازش‌ناپذیر معرفی گردید و مورد حمله سیاسی، اقتصادی و حقوقی قرار گرفت. دیوان دآوری دعاوی ایران - ایالات متحده، بتهنایی عهده‌دار حل و فصل هزاران دعوی مطرح شده میان دولت ایران و ایالات متحده و همچنین اتباع آنها شد.^۱ دیوانهای دآوری اتاقهای بازرگانی بین‌المللی در اکثر کشورهای اروپایی، وظیفه یافتند تا سرنوشت قراردادهای مهم مربوط به پروژه‌های صنعتی و عمرانی کشور را حل و فصل کنند. دادگاههای دادگستری در ایران و اکثر کشورها، شاهد طرح دعاوی متعدد در مورد این گونه موضوعات شدند. تشکیلات عظیمی، برای طرح، نظارت، پاسخگویی و پیگیری این گونه دعاوی پا گرفت. مراجع قضایی، حقوقدانان، قضات، وکلای دادگستری و مشاوران حقوقی کشورمان که سالها با دعاوی متعارف، معمولی و سنتی خو گرفته بودند، ناگهان با موجی از موضوعات و مفاهیم جدید حقوقی روبه‌رو شدند. کشوری که تا قبل از انقلاب، در مجامع حقوقی و مراجع قضایی و داوریه‌های بین‌المللی چندان مطرح نبود، یکباره رکورد دعاوی بین‌المللی را شکست و بی اغراق می‌توان گفت که طی نیم قرن اخیر، شاید هیچ کشوری در جهان به اندازه کشور ما با دعاوی مرتبط با حقوق تجارت بین‌الملل مواجه نبوده است. در کمتر مجله، تألیف و نشریه حقوقی مربوط به دعاوی بازرگانی بین‌المللی است که به مناسبت این گونه دعاوی، نامی از ایران به میان نیامده باشد. مؤسسات آموزشی و انجمن‌های تحقیقاتی حقوقی، اعم از داخلی و خارجی^۲ همچنان به

۱. دیوان دآوری دعاوی ایران - ایالات متحده (دیوان دآوری لاهه) (IRAN-US Claims Tribunal) از نیمه اول سال ۱۳۶۰، و متعاقب بیانیه‌های مورخ ۱۳۵۹/۱۰/۲۹ (۱۹۸۱/۱/۱۹) دولت الجزایر، در شهر لاهه هلند تشکیل شده است. در تاریخ ۱۳۶۰/۱۰/۲۹، یعنی طی یک سال پس از امضای بیانیه‌ها، طرفین کمی بیش از ۴۰۰۰ فقره دادخواست علیه یکدیگر، نزد دیوان دآوری ثبت کردند. برای آشنایی بیشتر با بیانیه‌های مذکور و کم و کیف این گونه دعاوی رجوع شود به: «گزارشی از آرای دیوان دآوری دعاوی ایران - ایالات متحده» و مقاله «شرح مختصر بیانیه‌های الجزایر»، مجله حقوقی، ش ۱، ص ۶۵ تا ۷۱ و ۲۳۱ به بعد و ش ۲، ص ۲۴۵ و دیگر منابع مندرج در این پیشگفتار.

۲. بخش‌های تحقیقاتی دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران در تهران و لاهه، منشأ ارائه تحقیقات جالب و مفیدی در زمینه‌های مختلف مباحث حقوق تجارت بین‌الملل است که می‌تواند برای علاقه‌مندان قابل استفاده باشد.

نقد و بررسی آرای صادر شده له و علیه ایران پرداخته و می‌پردازند. همچنین از آرای صادر شده از مراجع داوری بین‌المللی، مجموعه‌هایی در این باره به چاپ رسیده است.^۱

۴. حقوق تجارت بین‌الملل که تا قبل از این رخدادها، چندان طرف توجه و عنایت دانشجویان حقوق و حقوقدانان کشور ما نبود، بتدریج و به صورت روز افزون مورد توجه و استقبال قرار گرفت و بسیاری شیفته مباحث مختلف و متنوع آن شدند. به علاوه تاکنون مباحث حقوق تجارت بین‌الملل، موضوع شماری از مقالات و پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد (فوق لیسانس) و دکتری را نیز تشکیل داده و می‌دهد.^۲

اکنون این درس، از ردیف دروس اختیاری دوره کارشناسی دانشکده حقوق حذف شده و در دوره کارشناسی ارشد و دکتری رشته حقوق خصوصی و اسلامی تدریس می‌شود و منابع آن گذشته از جزوات درسی مختصر و پراکنده^۳ و مقالات و تحقیقات

۱. برای آشنایی بیشتر با منابع خارجی رجوع شود به:

– Zweigert, K. and U. Drobnig; *International Encyclopedia of Law*; Dordrecht: Tubingen, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) and Martinus Nijhoff Publishers,

این دایرةالمعارف حقوق که در حدود ۲۰ جلد دارد، نه فقط متضمن بررسی تفصیلی نظام‌های حقوقی بیش از ۱۴۰ کشور جهان است، بلکه با انجام دادن مطالعات تطبیقی، از اهم آرای صادر شده در زمینه‌های حقوق مدنی و تجاری تمامی کشورها، از جمله کشور ما نیز نقد و بررسی به عمل آورده است.

– *Yearbook of Commercial Arbitration*; edited by P. Sanders Kluwer, Deventer, The Netherlands, Vol. Iran-US Claims Tribunal.

– *Yearbook of the United Nations Commissions on International Trade Law*; New York, UNCITRAL 1982-1992 .

– مجموعه آرا و تصمیمات دیوان داوری دعاوی ایران - ایالات متحده که تاکنون چند جلد از آن به زبان فارسی تدوین شده و به چاپ رسیده، از جمله گنجینه‌های دعاوی مطروحه در زمینه حقوق تجارت بین‌الملل است و از بهترین منابع و متون راجع به این رشته در ایران به شمار می‌آید. برای آشنایی بیشتر با منابع خارجی درباره دیوان داوری لاهه رجوع شود به:

– *Iran-United State Claims Tribunal Reports*; edited by J.C. Adlam, Cambridge: B. A. Grotius Publications Limited, 1983.

– *Iran-United State Claims Tribunal in Action*; edited by Aida B. Avanesian, Graham & Martinus Nijhoff, 1993.

۲. فهرستی از اهم این گونه مقالات و پایان‌نامه‌های تحصیلی، در پایان این کتاب آمده است.

۳. حقوق تجارت بین‌الملل (طرح اولیه) مشتمل بر تحقیقات نظری و کاربردی:

– مروری به کارنامه حقوق تجارت بین‌الملل،

– قانون قابل اعمال بر قراردادهای تجاری بین‌المللی،

– موضع حقوق ایران،

– ترجمه کنوانسیون اروپایی ۱۹۸۰ راجع به قانون قابل اعمال بر تعهدات قراردادی.

– جزوه درسی نگارنده در دوره دکتری رشته حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران - سال تحصیلی ۷۶-۱۳۷۵.

منتشر شده^۱، در اکثر موارد، کتب مرجع خارجی و مقالات و تحقیقاتی است که فهرستی از آن در پایان این کتاب آمده است.

۵. سرعت و شتاب موجود در تکوین و تدوین تدریجی حقوق تجارت بین‌الملل، با هیچ یک از رشته‌های حقوقی قابل قیاس نیست.^۲ این امر چنانکه گفته شد، نتیجه دگرگونی سریع عصر ما، یعنی عصر ارتباطات است. جهان کنونی هیچگاه تا این حد کوچک نبوده و کشورهای موجود بر سطح کره خاکی ما، هیچ زمان تا به این درجه با هم در ارتباط نبوده‌اند. تعدد پیمانهای دوجانبه و چند جانبه بین‌المللی، تشکل قوانین و مقررات و رویه‌های تجاری بین‌المللی، گسترش بی سابقه مبادلات بازرگانی و داوریه‌های تجاری بین‌المللی، افزایش کمی و کیفی سرمایه‌گذارها و رقابت شرکتهای معظم و چند ملیتی، و ... همگی موجب شده تا از یک سو، فکر وحدت تمامی قواعد اصولی حقوق تجارت بین‌الملل، هم به وسیله دکترین و هم از طریق رویه‌های بازرگانی بین‌المللی تأیید شود و برخی از کشورها مجموعه قوانین تجارت بین‌الملل تدوین کنند^۳ و مجامع بین‌المللی، با توجه به اهمّ پیمانها یا کنوانسیونهای بین‌المللی،^۴ الگوی انواع قراردادهای تجاری بین‌المللی^۵ و کد یا نحوه عملکرد و فعالیت شرکتهای چند ملیتی یا فراملی را به مرحله

۱. فهرستی از این گونه مقالات و تحقیقات منتشر شده در ایران، در انتهای این کتاب آمده است.

۲. جرزی رازسکی، «تدوین تدریجی حقوق تجارت بین‌الملل»، ترجمه ناصر صبح خیز، مجله حقوقی، ش ۲، بهار ۱۳۶۴، ص ۳۹ به بعد. همچنین رجوع شود به:

Rojsky, Jerzy; "La tendance à la codification progressive du droit commercial international, Droits et Libertés à la fin du XXe siècle", *Etudes Offertes a Claude-Albert*; Colliard, Paris: Editions A Pedone, 1984.

3. Rajskey, J.; "Les principes du droit commercial international de certains pays socialistes européens, roles et politiques et comptes rendus", *Collected Courses of The Hague Academy of International Law*; No. 2, 1983.

۴. برای آشنایی بیشتر با اهمّ این پیمانها یا کنوانسیونهای بین‌المللی حقوق تجارت بین‌المللی رجوع شود به: *Basic Documents on International Trade Law*; Second Revised Edition, edited by Chia-Jui Cheng, The Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 1990.

مجله حقوقی در بخش اسناد بین‌المللی، با ترجمه برخی از این کنوانسیونها به فارسی، در مقام معرفی آنها برآمده است.

۵. برای آشنایی بیشتر با اهمّ این الگوها رجوع شود به:

Dennis Campbell-Reinhard Proksch; *International Business Transactions, Commentary, Forms and Documents Including Word Processing Software*; The Netherlands: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1988 (updated to September 1993).

Drafting International Commercial Contracts; London: Published by EC. E.U.R.O. Conferences, 1990.

بیست و چهار

وضع و اجرا بگذارند^۱ و از سوی دیگر، برخی از حقوقدانان بنام سایر رشته‌ها را به تفکر و اندیشه درباره «حقوق بازرگانی فراملی» دعوت کنند.^۲

۶. واقعیت این است که اکنون سالهاست کشور ما، در نوعی انزوای سیاسی-اقتصادی به سر می‌برد. این انزوا به قلمرو حقوق نیز تسری یافته و موانع و مشکلات زیادی را بر سر راه گسترش روابط بازرگانی بین‌المللی به وجود آورده است. اگر در دیگر کشورهای پیشرفته جهان، تجار و شرکتهای تجاری، نگران قوانین و محاکم داخلی کشورهای دیگرند، این نگرانی در ایران، به ناروا به نوعی «وحشت» تبدیل شده است. جهل به قوانین و موازین اسلامی و این تصور غلط که دادگاههای کشور ما توان و صلاحیت رسیدگی به دعاوی بین‌المللی را ندارند و یا اگر دارند، این گونه دعاوی در پیچ و خم ملاحظات و ایرادات شکلی و مقررات آیین دادرسی سالها به طول می‌انجامد، موجب گردیده که اکثر قراردادهای تجاری بین‌المللی ما در مرحله مذاکرات مقدماتی و توافق بر تعیین «قانون حاکم» و «مرجع صالح» به بن‌بست کشانده شود و هر بار، سخن از ارجاع اختلافات به داوری بین‌المللی به میان آید. نظر به اینکه در این گونه قراردادهای طرف مقابل لزوماً خارجی است و طرف ایرانی نیز غالباً دولتی است، معمولاً مشکلات و موانع جدی بروز می‌کند.^۳

باری، چون قانون تجارت کشور ما برگردان قانون تجارت قدیم فرانسه-مصوب ۱۸۰۷- است، از یک سو اکثر موضوعات آن با دگرگونیهای صورت گرفته سازگاری ندارد و کمتر متعرض مسائل حقوق تجارت بین‌الملل شده است، و از سوی دیگر، هنوز

---

۱. امام، فرهاد؛ مجموعه مقررات نحوه عملکرد شرکتهای فراملی، پایان‌نامه تحصیلی دوره کارشناسی ارشد، رشته حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، سال تحصیلی ۷۱-۷۰. این پایان‌نامه با اصلاحات و تجدیدنظر، در سال ۱۳۷۳ به صورت کتابی تحت عنوان: حقوق سرمایه‌گذاری خارجی در ایران توسط مؤسسه نشر یلدا در تهران به چاپ رسیده است.

۲. رنه داوید، مرجع یاد شده، فصل سوم، ص ۴۹ به بعد.

۳- میشل ویرالی، «تفکری بر تئوری حقوق فراملی»، ترجمه ناصر صبح‌خیز، مجله حقوقی، ش ۳، پاییز ۶۴، ص ۸۷ به بعد.

۴- اول لندو، «حقوق بازرگانی فراملی در داوری تجاری بین‌المللی»، ترجمه محسن محبی، مجله حقوقی، ش ۵، بهار ۶۵، ص ۵ به بعد.

۳. اصل ۱۳۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مقرر می‌دارد: «صلح دعاوی راجع به اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن بدآوری در هر مورد موکول به تصویب هیات وزیران است و باید به اطلاع مجلس برسد. در مواردی که طرف دعوی خارجی باشد و در موارد مهم داخلی باید به تصویب مجلس نیز برسد. موارد مهم را قانون تعیین می‌کند».

مجموعه قوانین و مقرراتی که ناظر بر این گونه موضوعات باشد، جز در موارد استثنایی، وضع نشده و به اجرا در نیامده است. مهمتر از همه اینکه، ایران هنوز به اکثر پیمانها و کنوانسیونهای بین‌المللی که در طی این کتاب با آنها کم و بیش آشنا خواهیم شد، ملحق نشده است و سرانجام اینکه متأسفانه داوری - این نهاد خودجوش، نوپا و گره‌گشای بسیاری از معضلات حقوقی امروز - تاکنون جایگاه شایسته خود را در کشور ما نیافته است. کمبود یک مقر و نهاد داوری کارآمد، با داورانی کاردان و متخصص و مستقل که توان قبول و حل و فصل اختلافات مربوط به قراردادهای تجاری بین‌المللی را داشته باشد، بسیار محسوس است.

اخیراً به همت برخی از حقوقدانان کشور ما، «قانون داوری تجاری بین‌المللی»، بر اساس قانون نمونه داوری آنیسترال، پس از سالها تلاش و اندیشه، مراحل نقد و بررسی خود را طی کرده و به تصویب مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان رسیده است^۱ و در نتیجه یکی از موانع بزرگ بر سر راه حل و فصل اختلافات تجاری بین‌المللی از میان برداشته شده و فرصت برای پاگرفتن این نهاد نسبتاً کارساز فراهم آمده است.

ما در این مختصر، قصد طرح تحولات صورت گرفته و ارزیابی و بررسی تطبیقی موقعیت حقوقی کشورمان را در مقایسه با کشورهای مثل ایالات متحده امریکا، کانادا، ژاپن، کشورهای عضو اتحادیه اروپا و برخی از کشورهای جنوب شرقی آسیا نداریم؛ ولی نگاهی گذرا به مواضع برخی از کشورهای افریقایی از قبیل الجزایر^۲، مصر^۳، اوگاندا^۴

---

۱. متن این قانون در روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران - شماره ۱۵۳۳۵ مورخ بیست و هشتم مهرماه ۱۳۷۶ به چاپ رسیده است.

. تحقیقات ارزنده همکاران دانشگاهی ما در قلمرو داوری تجاری بین‌المللی قابل تقدیر است و امید می‌رود با تصویب این قانون، ما شاهد متون و نوشته‌های حقوقی غنی در این باره باشیم. برای اطلاع از این منابع رجوع شود به:

- دکتر سید حسین صفایی، حقوق بین‌الملل و داوریهای بین‌المللی، تهران، نشر میزان، ۱۳۷۵.
- لعیا جنیدی، قانون حاکم در داوریهای تجاری بین‌المللی، تهران، نشر دادگستر، ۱۳۷۶.

2. Abderrahmane, Rahmane Ben; "Algeria and International Arbitration Recent Reforms Are Logical Follow-up to Ratification of New York Convention", *Esq., Middle East Executive Reports*; Volume 16, No. 12, December 1993.

3. "Egypt Adopts New Arbitration Law Based on Uncitral Model by Colin Mackinnon", *Middle East Executive Reports*; Volume 17, No. 3, March 1994.

۴. اوگاندا در سال ۱۹۹۲ به کنوانسیون نیویورک راجع به شناسایی و اجرای احکام داوری خارجی (Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, 1958)

ملحق شده است.

و کشورهای منطقه خاورمیانه مثل عربستان سعودی^۱، بحرین^۲، عمان^۳، عراق^۴ و کشورهای تازه استقلال یافته اروپایی حکایت از جنب و جوش در این قلمرو دارد.^۵

۷. ایران اکنون پس از سالها جنگ تحمیلی و تحمل خسارات هنگفت ناشی از آن، در تمام زمینه‌ها، قدم در راه بازسازی گذارده است و قصد راه اندازی واحدهای تولیدی تخریب شده را دارد و برای رفع نیازهای اساسی خود، مثل ساخت نیروگاهها، تأسیسات مخابراتی، بنادر، فرودگاهها، کارخانجات تولیدی و مونتاژ، و همچنین تأسیس و گسترش مجتمعهای عظیم صنعتی و تجاری و غیره، برنامه‌ریزیهایی انجام شده و به منظور کاهش بار سنگین قوانین و مقررات دست و پاگیر و تشریفات زاید و حاکم بر تشکیلات اداری، دولت مبادرت به تأسیس مناطق آزاد تجاری-صنعتی کرده است.^۶

با توجه به کمبود امکانات مالی و نیروی انسانی متخصص، دولت درصدد جلب و حمایت سرمایه‌های مادی و معنوی خارجی و خصوصی سازی بخشهای دولتی برآمده است و به منظور تحقق این برنامه‌ها، با اتخاذ یک سلسله تدابیر مثبت سیاسی و اقتصادی، در جستجوی یافتن جایگاهی شایسته تاریخ، تمدن، فرهنگ و موقعیت سیاسی - جغرافیایی خود در میان سایر کشورها و سازمانها و مجامع بین‌المللی و منطقه‌ای است. بدیهی است رسیدن به این هدفها، ابزار سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و حقوقی مناسب و مؤثر خود را لازم دارد. از دیدگاه حقوقی، در خصوص گسترش روابط تجاری بین‌المللی، این امر بر عهده حقوقدانان و کارشناسان امور است که با تدارک دیدن

1. Mackinnon, Colin; "Saudis Adhere to New York, Berne Conventions", *Middle East Executive Reports*; Volume 17, No. 1, January 1994.

Abderrahmane, Rahmane Ben; "Foreign Arbitral Awards in the Kingdom", *Middle East Executive Reports*; Volume 18, No. 3, March 1995.

2. Radhi, Hassan & Associates; "Bahrain - Law on International Commercial Arbitration Centre", *Middle East Executive Reports*; Volume 19, No. 10, October 1996.

3. Hirst, Alastair; "Oman's New Arbitral Law", *Middle East Executive Reports*; Volume 20, No. 8, August 1997.

4. Majid, Saleh; "IRAQ Enforcing Foreign Judicial and Arbitral Awards", *Middle East Executive Reports*; Volume 18, No. 9, September 1995.

۵. بوسنی هرزگوین، کرواسی، جمهوری چک و استونی در اواخر سال ۱۹۹۳ به کنوانسیون نیویورک ۱۹۵۸ ملحق شده‌اند.

۶. قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران، در تاریخ هفتم شهریور ۱۳۷۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی و در تاریخ ۷۲/۶/۲۱ به تأیید شورای نگهبان رسیده و در حال حاضر یک سلسله مطالعات و تحقیقات حقوقی - اقتصادی و نیز پروژه‌های عظیم تجاری - صنعتی در این مناطق در دست انجام است.

ابزار قانونی و حقوقی مناسب، به تحقق هدفهای مورد نظر یاری رسانند. باری، این تحقیقات مقدماتی و بعضاً ترجمه‌ها در وهله نخست، با این امید و آرزو انجام گرفته است تا گامی در جهت آشنایی بهتر و بیشتر با مباحث این رشته از حقوق به حساب آید.^۱

۸. متن ترجمه شده‌ای که در دست دارید، تألیف یکی از استادان بنام حقوق تجارت بین‌الملل، پروفیسور کلایو اش‌میتوف (Clive Schmitthoff) است که شرح حال مختصر او در مقدمه این کتاب آمده است.

این کتاب در سال تحصیلی ۶۷-۱۳۶۶، به وسیله یکی از همکاران حقوقدان در اختیار اینجانب قرار گرفت. در آن نیمسال، اینجانب عهده دار تدریس دو واحد درس حقوق تجارت بین‌الملل در دوره کارشناسی ارشد رشته حقوق خصوصی در دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران بودم. از آنجا که انجام دادن تحقیقات و ارائه آنها در کلاس درس بخشی از وظایف دانشجویان است، من در آن نیمسال، متن اصلی این کتاب را برای ترجمه و تحقیق پیشنهاد کردم. این پیشنهاد، با استقبال اکثر دانشجویان آن دوره روبه رو شد و اغلب فصول مهم آن به صورت تلفیقی از ترجمه و تحقیق ارائه گردید.

۱. نمونه کارهای انجام شده، در کشورهای نظیر کشور ما، می‌تواند تا حدودی راهگشا باشد، از جمله رجوع شود به:

- McKinney, Bridget McArdle & Engy Abdelkader; "Egypt's New Investment Law", *Middle East Executive Reports*; Volume 20, No. 6, June 1997.
- McKinney, Bridget McArdle; "Egypt's Privatization Program Recent Legislation on Private Investment in Public Services", *Middle East Executive Reports*; Volume 19, No. 10, October 1996.
- Mackinnon, Colin; "Turkey Passes Privatization Law and Issues New BOT (Build-Operate-Transfer) Model Regulations", *Middle East Executive Reports*; Volume 17, No. 11, November 1997.
- "Foreign Investment in Lebanon", *Middle East Executive Reports*; Volume 19, No. 8, August 1996.
- "New Investment Agency in Lebanon", *Middle East Executive Reports*; Volume 18, No. 1, January 1995.
- "Moroccan Investment Code", *Middle East Executive Reports*; Volume 19, No. 8, August 1996.
- "Tunisian Investment Incentives Code", *Middle East Executive Reports*; Volume 18, No. 5, May 1995.
- "New Foreign Investment Law in Ocean", *Middle East Executive Reports*; Volume 4, No. 11, November 1994.
- "Cyprus Rules for Foreign Investment", *Middle East Executive Reports*; Volume 20, No. 8, August 1997.
- "Jordan Encouragement of Investment Law", *Middle East Executive Reports*; Volume 18, No. 12, December 1995.

علاقه‌مندی دانشجویان آن دوره و مراجعات مکرر آنها برای به عاریت گرفتن این کتاب، موجب شد تا من پیشنهاد ترجمه و چاپ این اثر ارزنده را ارائه و همکاری و نظارت مستقیم خود را نیز وثیقه انجام کار قرار دهم. همراه با گروهی از دانشجویان ممتاز و پژوهشگر که نام آنها را به عنوان مترجمان این کتاب ملاحظه می‌فرمایید، مشغول ترجمه شدیم، با پذیرفتن فراز و نشیبها و مشکلات عدیده آن.

ترجمه این کتاب با این انگیزه و هدف عمده صورت گرفت که تا سرحد امکان از خلأ علمی موجود در این رشته کاسته شود و کتاب مرجعی که متضمن اهمّ مباحث و منابع این رشته باشد در دسترس علاقه‌مندان قرار گیرد.

۹. مترجمان این کتاب به هیچ وجه ادعا ندارند که کار انجام شده، علی‌رغم زحمات طاقت فرسای ترجمه و خدمات جنبی آن - از قبیل بازنگری، ویرایش، تایپ، تصحیح، چاپ و غیره - خالی از عیب و نقص است. ما جملگی به عیوب و نقایص کار خود واقفیم و من شخصاً میل دارم به پاره‌ای از آنها در این مقدمه اشاره کنم با این امید که با ارشاد و راهنمایی علاقه‌مندان و همکاران در چاپهای بعدی نواقص موجود برطرف گردد.

نواقص عمده کار ما به نحو مختصر و گذرا به شرح زیر است:

الف) عنوان اصلی این کتاب، تجارت صادرات اشمیتوف، حقوق و رویه تجارت بین‌الملل است، یعنی:

"Schmitthoff' Export Trade,

The Law and Practice of International Trade"

که ما به اعتبار پذیرفته شدن عنوان «حقوق تجارت بین‌الملل» در کشورمان، با دخل و تصرف اندک، همین عنوان را برای ترجمه برگزیدیم.

ب) ترجمه این کتاب، ماحصل کار گروهی از مترجمان طراز اول و حرفه‌ای در رشته حقوق تجارت بین‌الملل نیست، بلکه نتیجه تلاش بی‌دریغ جمعی از دانشجویان علاقه‌مند است که خواسته‌اند از خود و در دانشکده خود، اثری به جا گذاشته باشند. پس این ترجمه باید به مثابه یک کار تجربی و آزمایشی تلقی شود و راه را برای کارهای گروهی علمی و تحقیقاتی مشابه باز کند.^۱

۱. ترجمه و تحقیقات دیگری تحت عنوان: «قراردادهای تجاری بین‌المللی» و مجموعه مقالاتی درباره مباحث حقوق تجارت بین‌الملل، از جمله «چشم انداز حقوق تجارت بین‌الملل - علل و موانع رشد، قراردادهای بیع تجاری بین‌المللی، قانون حاکم بر قراردادهای تجاری بین‌المللی، داوری تجاری بین‌المللی، سرمایه گذارهای بین‌المللی» در دست تهیه است که امید است انتشار این کتاب، گروههای کاری را در تسریع کار کمک کند.

فصول این کتاب بین مترجمان تقسیم گردیده و هر مترجم، در ترجمه، سبک و سلیقه خاص خود را به کار گرفته است. پس طبیعی است که چنین ترجمه‌ای نمی‌تواند از انسجام و یکدستی کافی برخوردار باشد؛ اما برای کاهش ناهماهنگیهای موجود، در طول مدت چند سال ترجمه و بازنگری و اعمال نکات و ویرایشی، نهایت کوشش به عمل آمده تا وحدت زبان حقوقی کتاب، حتی‌المقدور حفظ شود.

ج) در اولین پیش نویس ترجمه، برای سهولت مطالعه، نظر بر این بود تا برخی پاورقیها که متضمن ارجاعات عدیده به قضایا و دعاوی بود، حذف شود؛ ولی در بازنگریها، از این نظر عدول شد و درج کلیه پاورقیها ترجیح یافت. این امر ممکن است برای برخی از خوانندگان ملال آور باشد، ولی ملاحظاتی، ما را به توسل به این شیوه کشاند، از جمله اینکه کتاب حاضر یکی از کتب مرجع در زمینه حقوق تجارت بین‌الملل به شمار می‌آید و ترجمه آن عمدتاً می‌تواند برای علاقه‌مندان و دانشجویان این رشته در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری، از نظر امکان آشنایی با منابع مختلف و انواع دعاوی مطرح شده در محاکم و مراجع داوری داخلی و بین‌المللی مفید باشد. دیگر اینکه رعایت امانتداری در ترجمه اقتضا می‌کرد دخل و تصرف ناروا در آن صورت نپذیرد.

د) حقوق تجارت بین‌الملل، چنانکه از نام آن بر می‌آید «بین‌المللی» است و منابع آن عمدتاً پیمانها یا کنوانسیونهای چند جانبه بین‌المللی، رویه‌ها و مقررات متحدالشکل اتاقهای بازرگانی بین‌المللی و قراردادهای نمونه و استاندارد بین‌المللی است. از همین رو طی سالهای اخیر لقب «حقوق بازرگانی فراملی» به خود گرفته است و در اکثر کشورها، در سطح نسبتاً وسیعی به آن عمل می‌شود. «فراملی» شدن این رشته از حقوق، مانع وجود خلأ یا وجود قوانین، مقررات و رویه‌های خاص در برخی از کشورها نبوده و نشده است. از این رو، ترجمه فصول مختلف این کتاب، به هنگام ارائه در کلاسهای درس، به صورت تلفیقی و همراه تطبیق موضوع با موضوع خاص حقوق ایران بوده است؛ ولی ترجمه کنونی هیچ‌گونه اشاره‌ای به حقوق ایران ندارد و این امر معلول کار ترجمه است. این خلأ باید علی‌القاعده در کلاسهای درس، با انجام یافتن تحقیقات پر شود.

ه) با اینکه همکاران، ترجمه‌های اولیه خود را چند بار بازنگری کرده‌اند، و به منظور احتراز از تفاوت‌های آشکار در افاده مفاهیم و اختلاف در تعبیر، زحمت پرداخت نهایی آن را نیز همکار پژوهشگر آقای فرهاد امام عهده دار گردیده است، باید قبول کرد که از مطالعه مطلب همچنان بوی ترجمه استشمام می‌شود و بعضاً فهم و ادراک موضوعات

نیاز به تلاش دارد که امید است با تذکرات و اصلاحات همکاران علاقه‌مند، این‌گونه نارساییها در چاپ بعدی، تا حدی مرتفع شود.

و) کسانی که دست اندرکار ترجمه هستند، بخوبی می‌دانند ترجمه و بازنگری، کار دشوار و خسته‌کننده‌ای است، بویژه در زمینه‌های فنی و تخصصی که هر یک اصطلاحات، مفاهیم و تعابیر خاص خود را دارد. گاه برای الفاظ متعدد، معنا و مفهومی واحد موجود است و گاه برای الفاظ و اصطلاحات خارجی، اصلاً معادل مناسب فارسی وجود ندارد و مترجم، در جستجوی معادلی واحد و مناسب سردرگم می‌ماند. از این‌گونه موارد، در سراسر ترجمه فصول این کتاب، بکرات ملاحظه می‌شود. امیدواریم این چنین ابهاماتی نیز با مساعدت و همکاری علاقه‌مندان مرتفع شود.

ز) وقتی کار ترجمه این کتاب مراحل نهایی خود را طی می‌کرد، چاپ دهم کتاب به دستمان رسید. در چاپ اخیر، بعضی از فصول، تغییر چندانی ندارد و بعضی دیگر دستخوش اصلاحات و الحاقات جزئی گردیده و فصلی نیز به کتاب افزوده شده است.

برای اینکه متن ترجمه شده به فارسی، منطبق با آخرین تحولات و تغییرات موجود باشد، ترجمه پیشین با چاپ آخر (۱۹۹۵) تطبیق داده شد و قسمتهای اضافه شده ترجمه گردید. مطابقت متنهای قدیمی و جدید و یافتن موارد حذف یا اضافه شده تماماً بر عهده همکارانمان آقایان فرهاد امام و اسماعیل همت‌دوست و ترجمه قسمتهای اضافه شده تماماً بر عهده آقای فرهاد امام بوده است.

۱۰. این مطلب را نیز باید افزود که نکات ذیل در ترجمه متن مورد توجه قرار گرفته‌اند:
الف) در زبان انگلیسی اسامی خاص با استفاده از حروف بزرگ در ابتدای کلمه مشخص می‌شوند. جهت حفظ امانت، اسامی مزبور در موارد مناسب در گیومه قرار داده شده‌اند.

ب) عنوان «Uniform Custom and Practice for Documentary Credits» در متون فارسی به «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی» ترجمه شده است که منطبق با عنوان فوق نیست. در متن ترجمه از عنوان «عرف و روش یکنواخت اعتبارات اسنادی» استفاده شده است.

ج) یکی از موارد مبهم در ترجمه‌های حقوقی، یافتن معادل مناسبی برای اجزای هر ماده قانونی است. در ترجمه انجام شده به طور مثال، Article 3(b)(1)، به جزء ۱ بند ب ماده ۳ ترجمه گردیده است.

برای معادلهای فارسی حروف الفبای زبان انگلیسی از حروف ابجدی استفاده شده است. دلیل این کار، انطباق برخی از معادلهای ابجدی با الفبای زبان انگلیسی است. به طور مثال در ترتیب ابجدی، حروف «ب»، «د»، «ح» و غیره با ترتیب الفبای زبان انگلیسی منطبق هستند و این امر، یافتن معادل انگلیسی را در مواردی تسهیل می‌کند.

د) حتی‌الامکان از عناوین ثبت شده برای قوانین، مقررات، کنوانسیونها، و موارد مشابه دیگر استفاده شده است، مگر در مواردی که عنوان موجود کاملاً غیر منطبق با متن انگلیسی آن بوده است. در مورد معادلهای انتخاب شده نیز این اصل رعایت شده است. ضمناً برای حفظ امانت، از هرگونه دخل و تصرف در متن انگلیسی خودداری شده و در مواردی که اضافه کردن لفظ یا الفاظی برای تسهیل درک مطلب ضروری بوده، لفظ یا الفاظ مزبور در کروشه قرار داده شده است.

ه) حروف اختصاری متون قانونی با حروف فارسی بیان شده‌اند. برای مثال «CMR» به شکل «سی.ام.آر.» نشان داده شده است.

و) در خصوص اشخاص حقوقی، در متون انگلیسی اغلب از فعل جمع استفاده می‌شود که این شیوه در متن فارسی هم - در موارد مناسب - حفظ شده است.

۱۱. چاپ پیشین کتاب حاضر متضمن مباحثی درباره حقوق مالکیت‌های معنوی و صنعتی از جمله حقوق مؤلف بود. ایران اگرچه با تصویب قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان در تاریخ نهم دیماه ۱۳۴۸، مالکیت‌های ادبی و هنری (حقوق مؤلف) را محترم می‌شمارد، ولی در روابط بین‌المللی، نه به عضویت کنوانسیونهای مهم بین‌المللی راجع به حمایت حقوق مالکیت‌های معنوی از جمله کنوانسیون برن ۱۸۸۶ درآمده و نه به آنها ملحق شده است، مضافاً اینکه به دلایلی، ظاهراً تمایلی به قبول اینگونه کنوانسیونها ندارد.^۲ از این رو، الزامی هم برای خود در رعایت حقوق مؤلفان خارجی نمی‌بیند. با وجود این، اینجانب به همراه همکارانم، از نظر اخلاقی و معنوی، خود را ناگزیر از رعایت حقوق مؤلف دیدیم. من به هنگام استفاده از فرصت مطالعاتی خود در آکسفورد، به سال ۱۹۷۷، با نام و آثار این استاد گرانقدر آشنا شدم. به هنگام شروع کار ترجمه در سال ۱۹۹۰، او در قید حیات بود، ولی با پایان گرفتن کار، هنگامی که برای

۱. کنوانسیون برن، در سال ۱۸۸۶ در سایه کوششهای فرانسه به امضا رسید و پس از چندین بار، در برلین به سال ۱۹۰۵، در رم به سال ۱۹۲۸، در بروکسل به سال ۱۹۴۸، و در استکهلم به سال ۱۹۶۷ مورد اصلاح قرار گرفت. رجوع شود به: کیوان آذری، آذر، مالکیت ادبی و هنری (حقوق مؤلف)، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، سال تحصیلی ۵۴-۱۳۵۳، ص ۴۹.

۲. همان، ص ۵۰ به بعد.

کسب امتیاز ترجمه کتاب باب مکاتبه را با او گشودم، با کمال تأسف اطلاع یافتم که در سال ۱۹۹۲ درگذشته است. پس با ناشر و دارنده حقوق مؤلف یعنی مؤسسه Sweet & Maxwell مذاکرات و مکاتباتی به عمل آمد و با پرداخت مبلغی به عنوان حق مؤلف و کسب امتیاز ترجمه کتاب در ۳۰۰۰ نسخه و منحصراً برای استفاده دانشجویان رشته حقوق، قراردادی به امضا رسید. اینک، این کتاب با رعایت کلیه موازین مربوط به حمایت حقوق مؤلف و ناشر خارجی، به چاپ می‌رسد و در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌گیرد.

۱۲. کتاب حاضر مشتمل بر کلیاتی درباره موضوعات مختلف و متنوع حقوق تجارت بین‌الملل است و هر یک از فصول آن می‌تواند موضوع بحث و تحقیقات تفصیلی جداگانه قرار گیرد. ترجمه حاضر با این انگیزه نیز انجام گرفته تا باب تحقیقات بیشتر را در این قلمرو پهن‌تر و جالب‌تر بگشاید و موجباتی فراهم شود تا کشور ما به پیمانها و کنوانسیونهای بین‌المللی ملحق گردد و تحرک و فعالیت بیشتری در مؤسسات یا سازمانهای معتبر علمی مثل «کمیسیون سازمان ملل برای حقوق تجارت بین‌الملل» (UNCITRAL)^۱ و «مؤسسه بین‌المللی یکنواخت کردن حقوق خصوصی» (UNIDROIT)^۲ بیابد و از این رهگذر، مقام و موقعیت شایسته خود را در میان ملل جهان و در حوزه روابط تجاری بین‌المللی تحکیم بخشد.

۱۳. تجربه بیش از بیست و پنج سال تدریس در مقاطع مختلف، برایم ثابت کرده است که در برخی نیمسالهای تحصیلی، دانشجویان از نظر کیفی وضعیتی خاص و استثنایی دارند. نیمسال تحصیلی سال ۶۸-۱۳۶۷ را باید از جمله این نیمسالها به حساب آورد، با دانشجویانی ممتاز، پژوهشگر، و پرکار. البته همین تجربه ثابت کرد که در هر نیمسال تحصیلی، در پس چهره‌های آرام و کنجکاو و بعضاً بی‌اعتنای برخی از دانشجویان، می‌توان به چهره‌هایی درخشان و سرشار از علاقه‌مندی و استعداد دست یافت که فقط وسیله و کمی حوصله لازم دارند تا شکوفا شوند.

۱۴. من به ثمر رسیدن ترجمه این کتاب را به عنوان یک کار گروهی، نتیجه همین

1. United Nations Commission on International Trade Law

2. L'Institut International pour l'Unification du Droit Prive

ایران از سال ۱۳۴۳ به موجب یک لایحه قانونی، به مؤسسه بین‌المللی یکنواخت کردن حقوق خصوصی ملحق شده است. رجوع شود به: «لایحه قانونی الحاق دولت ایران به مؤسسه یکنواخت کردن حقوق خصوصی» مصوب اسفند ماه ۱۳۴۳: مجموعه قوانین سال ۱۳۴۳، ص ۵-۶۰۴.

تجربه و مدیون زحمات بی دریغ و بی اجر و مواجب همین گروه از دانشجویان سابق و همکاران حاضر می‌دانم و در این پیشگفتار لازم می‌دانم از فرد فرد این دوستان همکار و دلسوز، آقایان: فرهاد امام، سید محمد اسبقی نمینی، محمود باقری، سید امیر حسین طیبی فرد، اسماعیل همت دوست، برای به ثمر رساندن این کار، صمیمانه سپاسگزاری کرده، قدردانی به عمل آورم. این سپاس و قدردانی در مورد دوست و همکار گرامی ام آقای فرهاد امام، چندین برابر است، زیرا ترجمه بیش از نیمی از کتاب و همچنین تمامی زحمات طاقت فرسای بازنگریها، اصلاحات، پرداختها، و نظارت بر تایپهای متعدد و همکاری با ویراستار در کنترل اصلاحات مربوط به تطبیق متن ترجمه شده با متن اصلی بتنهایی به عهده ایشان بوده است.

از مساعدت و همکاری دانشجویان و پژوهشگران ارجمند و پرکار سرکار خانم لعیا جنیدی و آقایان اسماعیل همت دوست و صفر بیگ زاده که با تشویق خود و قبول زحمت چاپ این ترجمه توسط «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها» (سمت) تسهیلات لازم را برای همکارانمان فراهم آورده‌اند، و بویژه از آقای صفر بیگ‌زاده که ویرایش دقیق و خرده‌نگرانه ترجمه را تقبل کرده و ضمن تطبیق متن ترجمه با متن اصلی نکات مهمی را متذکر شده‌اند و نیز از سایر دانشجویان و دوستانی که ما را در این امر یاری داده‌اند، صمیمانه قدردانی می‌شود. از خداوند بزرگ توفیق روزافزون همگی را آرزومندم.

بهر روز اخلاقی

فروردین ماه ۱۳۷۴

زندگینامه پروفیسور کلایو اشمیتوف^۱

«پروفیسور کلایو اشمیتوف» که ریاست هیأت تحریریه «مجله حقوق تجارت» را از سال ۱۹۵۷ تا ۱۹۸۹ برعهده داشت، در سی‌ام سپتامبر ۱۹۹۰ در لندن درگذشت. او استادی برجسته و مورد علاقه دانشجویانش بود و همچنین پژوهشگری نامدار در حقوق تجارت بین‌الملل به شمار می‌رفت. وی تحصیلات متوسطه را در سال ۱۹۲۱ در برلین به پایان رسانید و سپس به فراگیری حقوق در دانشگاه‌های فرایبورگ و برلین پرداخت و موفق شد پایان‌نامهٔ دوره دکتری خود را درباره حقوق سهامداران، تحت نظر یکی دیگر از اساتید برجسته حقوق تجارت، یعنی پروفیسور مارتین ولف^۲ در سال ۱۹۲۷ به پایان برساند. پس از دریافت درجه دکتری علاقه‌مند بود وارد جوامع دانشگاهی شود، اما در دوران قدرت گرفتن ناسیونال سوسیالیستها، فراست ذاتی‌اش او را از این راه بازداشت. وی در سال ۱۹۳۳ آلمان را به قصد انگلستان ترک کرد.

در سال ۱۹۳۶ درجه فوق لیسانس خود را از دانشگاه لندن دریافت کرد و سپس در «گریز این»^۳ به کانون وکلای پیوست و به تکمیل کارآموزی نزد «سر والنتاین هولمز»^۴ پرداخت. در سالهای بعدی «پروفیسور اشمیتوف» به‌طور مرتب در دادگاهها حضور نمی‌یافت، ولی در اکثر مسائل مرتبط با حقوق تجارت از او نظرخواهی می‌شد. پس از جنگ جهانی دوم بیشتر به داوری می‌پرداخت و به‌عنوان داور برای شرکت در جلسات متعدد داوری به اقصی نقاط جهان سفر می‌کرد. او به‌عنوان وکیل دولت اسپانیا در دعوی «بارسلونا تراکشن»^۵ در جلسات دیوان بین‌المللی دادگستری شرکت کرد که به صدور حکم در سال ۱۹۷۰ انجامید.

1. Clive Schmitthoff

2. Martin Wolff

3. Gray's Inn

4. Sir Valentine Holmes

5. Barcelona Traction

پیش از آغاز جنگ جهانی دوم علاقه او به فعالیتهای دانشگاهی و تدریس بار دیگر شدت گرفت. مقاله مهم او تحت عنوان «علم حقوق تطبیقی» که در سال ۱۹۳۹ در «مجله حقوقی کمبریج» انتشار یافت، هم‌اکنون نیز یکی از منابع مهم این رشته به شمار می‌آید. پروفیسور اشمیتوف پس از انجام دادن خدمت سربازی به عضویت «کالج لندن»^۱ درآمد که بعدها به «پلی تکنیک لندن»^۲ تغییر نام یافت. در سال ۱۹۴۵ نخستین کتاب مهم وی با عنوان «تعارض قوانین در حقوق انگلستان» به چاپ رسید.

این کتاب اثری بدیع و نو در این حوزه به شمار می‌رفت؛ ولی به سبب افزایش علاقه او به دیگر رشته‌های حقوقی، بیش از سه چاپ از آن منتشر نشد. در سال ۱۹۵۱ کتاب مهمی درباره «حقوق معاملات در انگلستان» نوشت و به عضویت هیأت تحریریه نشریه «حقوق شرکتها» در آمد که از سوی «انتشارات پالمر»^۳ منتشر می‌شد و به این کار پرزحمت تا زمان مرگش ادامه داد. در سال ۱۹۶۰ به کادر هیأت تحریریه یک نشریه معتبر دیگر یعنی نشریه «حقوق تجارت» پیوست که به وسیله «انتشارات چارلز ورت»^۴ منتشر می‌شد.

اثر معروف و معتبر پروفیسور اشمیتوف تحت عنوان «حقوق صادرات» که در آن نظریه‌های حقوقی و چگونگی کاربرد آنها تلفیق شده است و شاید بیش از دیگر آثار وی از طراوت و تازگی برخوردار است و جنبه‌ای کاملاً پیشتاز دارد، نخست در سال ۱۹۴۸ به چاپ رسید و چاپ نهم آن همزمان با مرگ او انتشار یافت. این کتاب به زبانهای متعدد ترجمه شده و یکی از مهمترین کتابهای دانشگاهی در رشته حقوق تجارت بین‌الملل محسوب می‌شود.

یکی از اموری که پروفیسور اشمیتوف بدان توجه بسیار داشت ایجاد وحدت و هماهنگی در حقوق تجارت بین‌الملل بود.

با آنکه بسیاری از مقالات وی در «مجله حقوق تجارت» - که آن را در سال ۱۹۵۱ بنیان گذارد - مرتبط با مسائل حقوق تجارت بین‌الملل بود، اما درباره موضوعات متعدد دیگر بویژه حقوق شرکتها نیز مقالات معتبری از او در این مجله انتشار یافته است. «پروفیسور اشمیتوف» تا سال ۱۹۸۹ ریاست هیأت تحریریه این مجله را به عهده داشت. در این زمان «مجله حقوق تجارت» به صورت یکی از مهمترین نشریات در زمینه حقوق

1. City of London College
3. Palmer

2. City of London Polytechnic
4. Charlesworth و شش سی

تجارت بین‌الملل در اروپا و کشورهای مشترک‌المنافع در آمده بود و متخصصان معتبر این رشته در سراسر جهان با آن همکاری داشتند.

«پروفسور اشمیتوف» به دعوت دانشگاه‌های معتبر جهان در آنها به ایراد سخنرانی می‌پرداخت و همچنین به عنوان مشاور با سازمان‌های بین‌المللی همکاری می‌کرد و ضمناً در سمینارها و گردهمایی‌های علمی متعدد در سراسر جهان شرکت می‌جست.

گزارشی که وی به درخواست دبیر کل سازمان ملل متحد تحت عنوان «توسعه تدریجی حقوق تجارت بین‌الملل» تهیه کرد، کمک بسیاری به ایجاد «آنسیترال» (کمیسیون سازمان ملل متحد در مورد حقوق تجارت بین‌الملل)^۱ کرد که زمینه انعقاد کنوانسیون‌های مهم بین‌المللی را فراهم آورده است.

«پروفسور اشمیتوف» انسانی باهوش و دارای استعدادی خارق‌العاده بود و علاوه بر داشتن دکتری حقوق از دانشگاه لندن که در سال ۱۹۵۳ به وی اعطا گردید، چندین دکتری افتخاری دیگر نیز از سوی دانشگاه‌های معتبر دریافت داشته است. بسیاری از دانشجویان و شاگردان وی اکنون در دانشگاه‌های مشهور جهان دارای مقامات علمی شامخ هستند.

«پروفسور اشمیتوف» بدون تردید دانشمند و استادی برجسته بود که آثار علمی و نتایج مشارکت فعالانه او در جوامع دانشگاهی همواره در خاطره‌ها باقی خواهد ماند. او انسانی بزرگوار به‌شمار می‌رفت و درگذشت او دانشجویان سابق و دوستانش را در سراسر جهان دستخوش غم و اندوهی عمیق ساخت.

---

1. UNCITRAL (The United Nations Commission on International Trade Law)